

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

07.08. – МР. 28 «С» 2024. 01. 24. 002 ПЗ

РІЗНІЧЕНКА ДАНИЛА ОЛЕКСАНДРОВИЧА

2024- р.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Факультет тваринництва та водних біоресурсів

УДК: 639.2:799.1(28) (477)

ПОГОДЖЕНО

Декан факультету

тваринництва та водних біоресурсів

_____ Руслан КОНОНЕНКО

«02» грудня 2024 р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

гідробіології та іхтіології

_____ Наталія РУДИК-ЛЕУСЬКА

«02» грудня 2024 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему « Потенціал любительського і спортивного рибальства в Україні»

Спеціальність 207 – «Водні біоресурси та аквакультура»
(код і назва)

Освітня програма «Водні біоресурси та аквакультура»
(код і назва)

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Гарант освітньої програми

Д.Б.Н., доцент

(науковий ступінь та вчене звання)

_____ (підпис)

Рудик-Леуська Н.Я.

(ПІБ)

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

Д.Б.Н., доцент

(науковий ступінь та вчене звання)

_____ (підпис)

Рудик-Леуська Н.Я.

(ПІБ)

Виконав

_____ (підпис)

Різніченко Д.О.

(ПІБ студента)

КИЇВ – 2024

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Факультет тваринництва та водних біоресурсів

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

гідробіології та іхтіології

д.б.н, доц. _____ Рудик-Леуська Н.Я.

« ____ » _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТУ

Різніченку Данилу Олександровичу

Спеціальність 207 – «Водні біоресурси та аквакультура»
(код і назва)

Освітня програма «Водні біоресурси та аквакультура»
(код і назва)

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Тема магістерської роботи: **«Потенціал любительського і спортивного рибальства в Україні»**,

затверджена наказом ректора НУБіП України від «31» жовтня 2023 р. №1975 С

Термін подання завершеної роботи на кафедру 2024.10.01
(рік, місяць, число)

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: публічний звіт про роботу Державного агентства рибного господарства України, статистичні та аналітичні дані з державного агентства меліорації та рибного господарства, дані з територіальних відділів рибоохорони, літературні джерела, законодавчі та нормативно-правові акти.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

- дослідити сучасний стан любительського і спортивного рибальства в Україні;
- охарактеризувати водойм на території України придатні до ведення любительського і спортивного рибальства;
- дослідити способи і засоби лову риби рибалками;
- дослідити облік вилову риби рибалками вплив рибалками-любителями і спортсменами і їх вплив на природню іхтіофауну водойм;
- проаналізувати економічний потенціал впровадження платного любительського і спортивного рибальства.

Перелік графічного матеріалу (за потреби) _____

Дата видачі завдання « ____ » _____ 2023 року

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи _____ **Наталія РУДИК-ЛЕУСЬКА**
(підпис) (ім'я та прізвище)

Завдання прийняв до виконання _____ **Данило РІЗНІЧЕНКО**

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів.....	6
Вступ.....	13
Розділ 1. Огляд літератури за темою роботи. Історія дослідження любительського і спортивного рибальства на території України.....	14
Розділ 2. Напрями та методи досліджень.....	20
Розділ 3 Аналітико-експериментальні дослідження любительського і спортивного рибальства у внутрішніх водоймах України.....	24
3.1 Законодавча база та підзаконні нормативні документи щодо любительського і спортивного законодавства.....	25
3.2 Види любительського рибальства на внутрішніх водоймах України.....	28
3.2.1. Безоплатне любительське і спортивне рибальство на водоймах загальнодержавного значення.....	28
3.2.2. Платне любительське рибальство за дозволами, які надаються органами рибоохорони.....	32
3.2.3. Надання водойм для здійснення любительського і спортивного рибальства громадським об'єднанням.....	34
3.2.4. Культурні рибні господарства (КРГ).....	36
3.3 Спортивне рибальство.....	37
3.4. Підводне мисливство.....	40
Розділ 4. Оцінка впливу любительського та спортивного рибальства.....	44
4.1. Склад уловів рибалок любителів.....	44
4.2 Розрахунки потенційного економічного ефекту від впровадження платного аматорського рибальства.....	50
Висновки.....	53
Список використаних джерел.....	56

Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів

БПЛА – безпілотний літальний апарат

ІРГ НААН – Інститут рибного господарства НААН

КРГ – культурне рибне господарство

НДІ – науко-дослідний інститут

РЇР – рослиноїдні риби. Під цим терміном розуміють комплекс далекосхідних рослиноїдних риб білого і строкатого товстолобиків і їх гібридів та білого амура

СТРГ – спеціальне товарне рибне господарство

УТМР – Українське товариство мисливців та рибалок

ФРСУ – Федерація рибальського спорту України

РЕФЕРАТ

«Потенціал любительського і спортивного рибальства в Україні»

Магістерська робота містить 62 сторінки, 4 таблиці, 6 рисунків, списку використаних літературних джерел, який складається із 60 найменувань, із них 30 іноземною мовою.

Любительське і спортивне рибальство це найперспективніший динамічний напрямок активного відпочинку і спорту, якому притаманний стрімкий розвиток у країнах Західної Європи та Північної Америки. Цей вид туризму і супутні з ним галузі мають істотний і різнобічний вплив на кількість і якість водних живих ресурсів тому що за рахунок спрямованого вилучення і зариблення відбувається відповідні зміни іхтіофауни. В згаданому контексті дослідження у сфері рекреації та впливу на оточуюче природне середовище надзвичайно важливі і актуальні.

До того ж, любительське і спортивне рибальство в Україні має істотний потенціал. За кількістю внутрішніх водойм України займає перше місце у Центральній і Західній Європі. Україна має величезну кількість природних і штучних водойм, які нині є місцем рекреації, купання і риболовлі для місцевих мешканців і туристів. Необхідно зазначити що на відміну від водойм Центральної Європи, де промисловий і браконьєрський лов відсутній, внутрішні водойми України мають значне антропогенне навантаження у вигляді офіційного промислового лову і неконтрольованого і незаконного рибальства і безоплатного любительського і спортивного рибальства.

Актуальність роботи полягає у тому, що дослідження любительського і спортивного рибальства в Україні мали фрагментарний характер та лише частково висвітлювали цю діяльність на водосховищах Дніпровського каскаду. А узагальнених відомостей і економічного потенціалу достеменно вивчено не було. Такі дослідження ускладнені відношенням до любительського і спортивного рибальства як до безкоштовного хобі, яке не може мати ніякої

наукової та економічної цінності, нерозвиненою туристичною інфраструктурою та байдужістю органів рибоохорони, що певним чином відлякувало дослідників. Наші дослідження є унікальними і вони доповняють картину про потенціал любительського і спортивного рибальства України як міцної галузі місцевого туризму.

Об'єкт дослідження – сучасний стан любительського і спортивного рибальства на внутрішніх водоймах України.

Предмет дослідження – встановлення потенціалу любительського і спортивного рибальства України, кількість рибалок-аматорів на досліджуваних водоймах, склад їх уловів і вплив на природню іхтіофауну.

Мета дослідження – охарактеризувати сучасний стан любительського і спортивного рибальства проаналізувати потенціал галузі і спрогнозувати можливий ефект для економіки України.

Завдання дослідження: дослідити сучасний стан любительського і спортивного рибальства на внутрішніх водоймах України; оцінити потенціал любительського і спортивного рибальства та зрозуміти масштаби цього виду діяльності; дослідити чинне законодавство, яке регулює любительське і спортивне рибальство; дослідити склад уловів і вплив рибалок аматорів на природню іхтіофауну водойм; проаналізувати і запропонувати підходи для покращення привабливості любительського і спортивного рибальства як перспективної галузі розвитку місцевого туризму.

Методи дослідження – загальноприйняті в іхтіології, гідробіології, статистиці та адаптовані до умов внутрішніх водойм України. У роботі також використано такі загальнонаукові теоретичні методи, як аналіз, синтез, системний аналіз, математичне моделювання і прогнозування.

Ключові слова: внутрішні водойми, любительське рибальство, спортивне рибальство, підводне мисливство, туводні види риб.

Любительське рибальство і спортивне рибальство це відокремлені напрями рекреаційного рибальства в країнах Західної Європі та Північної Америки [33, 35, 37, 38, 44, 56]. Це не тільки популярний спосіб активного відпочинку, а й найприбутковіша галузь внутрішнього туризму [3, 23], яка активно розвивається за рахунок інвестицій держав у розвиток туристичної інфраструктури, яка приваблює бізнес. Кошти на це беруться з плати рибалок за ресурс, що сягають мільйонів Євро [32, 40, 41, 46, 51]. Натомість Україна страждає від пережитків комуністичного минулого, коли не дивлячись на майже 10. млн. рибалок-аматорів і рибалок-спортсменів [22-24] розвиток рибальства не відбувається і навіть гальмується особливостями поточного законодавства і відсутності економічної зацікавленості держави у розвитку даної галузі. У свою чергу відсутність підтримки з боку держави спонукає до відсутності інтересу з боку бізнесу до любительського і спортивного рибальства. Все це завдяки нормі про безоплатне любительське рибальство яка лишилося у законодавстві з часів СРСР і яка знижує привабливість галузі для інвесторів [20-21, 23].

У роботі встановлено також усі наявні форми організації любительського рибальства і супутні проблеми які вони несуть. Окремо зазначено питання щодо оцінки вартості земель водного фонду, які при оцінці оцінюються як орні що робить захмарною ціну оренди для приватних осіб і об'єднань громадян. Встановлено, що наявні форми організації не тільки не створюють умови для ефективного розвитку любительського рибальства, а й відлякують потенційних інвесторів своєю складністю і неоднозначністю.

Іхтіофауна внутрішніх водойм України має більше 30 видів прісноводних риб, які потенційно цікаві рибалкам-любителям. Найрозповсюдженішою оманою є твердження що рибалкам-любителям цікаві виключно цінні промислові види риб. Це не так, бо 7 видів які мають високий попит серед рибалок відносяться до категорії малоцінних риб, таких як верховодка *Alburnus alburnus*, йорж *Gymnocephalus cernuus*, окунь річковий *Perca fluviatilis*. При тривалому господарському використанні будь-які водойми потребують

ретельного ошадливого менеджменту та охорони. Лише ошадливе управління природних ресурсів може забезпечити стале функціонування популяцій. [4,5].

Пріоритетними об'єктами любительського та спортивного рибальства у внутрішніх водоймах є судак *Sander Luciopercas*, щука *Esox lucius*, лящ *Abramis brama*, карась сріблястий *Carassius gibelio*, плітка *Rutilus rutilus*, окунь *Perca fluviatilis*, плоскирка *Blicca bjoerkna*, краснопірка *Scardinius erythrophthalmus*. Встановлено, що існуюче законодавство має усі необхідні міри для забезпечення сталого відтворення природної іхтіофауни водойм: боротьбу з незаконним ловом, нерестову заборону на вилов риби, встановлення мінімального дозволеного до вилучення розміру на основні види риб, зариблення, меліорація нерестовищ. При цьому коштів на ведення відтворювальних і охоронних робіт держави немає [20]. Запровадження платного любительського рибальства може бути надійним джерелом з фінансування охоронних заходів на внутрішніх водоймах покликаних сприяти сталому відтворенню популяцій і забезпечення умов збільшення їх чисельності. Вдале поєднання певних охоронних практик та методів може дозволити підтримати популяції риб на необхідному рівні. Таким чином, комплекс запропоновані у роботі міри можуть стати вагомим джерелом для забезпечення охоронних заходів для внутрішніх водоймах і підвищенню привабливості зазначеної галузі для інвесторів.

Висновки

1. Результати досліджень показали що любительське і спортивне рибальство в Україні має значний потенціал, чинить істотний вплив на популяції водних біоресурсів і потребує суттєвого переосмислення щодо відношення держави, громадської думки і підходів до регулювання

2. Станом на жовтень 2024 року чинна законодавча база любительського і спортивного рибальства не має остаточної і завершеної структури, яка б підвищувала доходність для держави і привабливість галузі для інвесторів, що потребує переосмислення і доробки.

3. Українське законодавство рахує любительське і спортивне рибальство разом. Проведені дослідження вказують, що ці види діяльності на стільки різні, що у цій роботі вони були розглянуті окремо.

4. На водоймах України нами було встановлено наявність таких організаційних форм любительського рибальства: неорганізоване безоплатне рибальство, надання водойм громадським організаціям для здійснення любительського та спортивного рибальства, культурні рибні господарства (КРГ). Така юридично можлива норма як платне любительське рибальство за дозволами органів рибоохорони не застосовується з 2013 року через відсутність відповідних підзаконних актів і процедур.

5. Безоплатний любительський лов з берега є найбільш дискредитує любительське рибальство видом діяльності яка спотворює привабливість галузі для інвесторів, а масові порушення норм вилову спричиняють вкрай негативний вплив на популяції туводних видів риб. Вважаємо необхідним прибрати цю радянську норму щодо безоплатного рибальства, яке несе більше шкоди і відлякує потенційними інвесторів цієї галузі.

6. Розробка і затвердження порядку надання дозволу на платне аматорське рибальство дозволить державі достатньо швидко і просто впровадити це, бо інфраструктура дозвільної системи сформована і значних додаткових витрат на її формування не потрібно. А додаткові гроші у бюджет дозволили б запровадити певні охоронні заходи і курси навчання рибалок-аматорів

7. Встановлено, що форма організації як надання водойм для здійснення любительського і спортивного рибальства громадським об'єднанням балансує на межі закону і знаходиться у так званій сірій зоні українського законодавства. Любий свідомий інвестор у жодному разі не буде інвестувати гроші у подібні організації, бо вони є вкрай ненадійними і мають високий ризик.

8. Виявлено, що культурні рибні господарства це не панацея для аматорського рибальства, окремий випадок ведення любительського і

спортивного рибальства виключно на який не розповсюджуються правила рибальства. Вести його можна виключно на ізольованих об'єктах місцевого значення, тому він не може бути застосований до 90 % водойм України, бо вони відносяться до басейну річок загальнодержавного значення і є водоймами загальнодержавного значення.

9. Дослідження встановили що спортивне рибальство суттєво відрізняється від любительського. Правила змагань повністю відповідають міжнародним нормам і не зовсім відповідають існуючим правилам рибальства, а норма вилову до цих ловів не притаманна, бо фактично, це є загальне використання риби та інших водних живих ресурсів. Вся вилучена риба повертається у водойми живою. Та шкода яка була нанесена в результаті пошкодження гачками не істотна.

10. Підводне мисливство – найбільш проблематичний і нерегульований вид любительського рибальства в Україні. Встановлено, що усі гарпунні рушниці юридично в Україні можна віднести до заборонених знарядь лову, а кваліфікація і порядок видачі посвідчення підводного мисливця відсутній і нині дещо спотворений. Необхідно відповідне впорядкування і забезпечення контролю цієї діяльності.

11. Дослідження склад уловів рибалок любителів встановили і виявили недоліки пов'язані з відсутністю розуміння базових принципів охорони риб згідно правил рибальства і не розуміння шкоди, яка спричиняється виловом статевонезрілої молоді. Необхідно запровадження певних вимог щодо мінімального знання рибалками основних базових положень Правил рибальства

12. Запровадивши плату за ресурс з любительського рибальства Україна може повністю покрити витрати на цифрову систему, яка буде для цього використана і ще матиме відповідний ресурс на розбудову інфраструктури та природоохоронні заходи. Орієнтовний обсяг видатків до бюджету близько 7 млрд. гривень.

ВСТУП

Україна має надзвичайну базу для розвитку любительського і спортивного рибальства. Так, в Україні нараховується близько 10 млн. рибалок-аматорів і рибалок-спортсменів. Любительське і спортивне рибальство в Європі та Україні є надзвичайно популярним способом активного відпочинку [20-24]. Об'єкти рибальського інтересу в континентальних водоймах Європи істотно різняться і не співпадають. Від 4 видів у Ісландії до 21 виду у Словаччині, а в Україні – близько 30 видів [31, 41, 51, 57, 59].

Переважає більшість любительського і спортивного рибальства в Україні відбувається на внутрішніх водоймах. У переважній своїй масі це безоплатне любительське рибальство. Навіть у випадку надання водойм або їх частин в оренду з метою організації спеціальних товарних рибних господарств (СТРГ) або аквакультури, орендар водойми або користувач СТРГ має виділити ділянку водойми для безоплатного лову на вудку і дозволити безкоштовно виловити до 3 кг риби на день, що додатковим тягарем лягає на орендарів. Тут є безоплатне аматорське рибальство є тягарем для бізнесу.

На відміну від цього, у більшості розвинених країн рекреаційне рибальство є одною зі складових частин туристичної галузі, яка керуючись потребами рибалок, створюють спеціальну інфраструктуру, яка забезпечує рибалкам комфортні умови відпочинку і популяризує сам процес, що приваблює людей і робить цей вид діяльності рентабельною галуззю у сфері туристичних і розважальних послуг [30-33]. Україна ще не закінчила процес реформування галузі і має шанс перетворити активність яка є тягарем для традиційної аквакультури на спрямовану і самостійну галузь любительського і спортивного рибальства, яка спільно з розвитком екотуризму, може стати фактором економічного відновлення України у майбутньому.

Розділ 1

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ ЗА ТЕМОЮ РОБОТИ. ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЮБИТЕЛЬСЬКОГО І СПОРТИВНОГО РИБАЛЬСТВА НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Перші роботи з дослідження любительського рибальства мали описовий характер і виключно зосереджувалися на місцях і способах лову. Першим всеосяжним трудом було видання Л.П. Сабанєєва «Життя і ловля прісноводних риб» у 1911 році, яке стало класикою і неодноразово передруковувалося [28]. Подібні роботи були в Астро-Угорщині та Франції. Перші змістовні роботи науковців, які були присвячені впливу любительського рибальства на стан рибних запасів, здійснені в СРСР впродовж 1960–1970-х років [23-24]. В той час була ідея прив'язати показники любительського лову до основних характеристик популяцій риб на внутрішніх водоймах, що за парадигмою мало на меті замінити дослідження ставними сітками на вудковий лов [17, 23, 29].

Роботи з дослідження любительського рибальства мали два основні напрями: 1) визначення швидкості лову, яка за задумом дослідників мала слугувати критерієм якості лову за якою можна судити про стан та чисельність виду що виловлюється; 2) якісне та кількісне оцінювання любительського лову з метою подальшого розрахунку інтенсивності лову, риболовного навантаження та загального обсягу виловленої риби кожного виду [18, 19].

Тогочасні дослідники для вивчення любительського рибальства застосовували два основні засоби: маршрутний перепис, який передбачав опитування рибалок за завчасно затвердженим маршрутом на лову та розсилання поштових карток-анкет. Від масового розсилання анкет вирішили відмовитися через їх низьку ефективність [19, 23].

Наступним аспектом який цікавив тогочасних дослідників була оцінка чисельності рибалок, присутніх на водоймі або кількість виїздів на водойму, здійснених рибалками впродовж певного періоду. Це необхідно для кількісного

оцінювання загального любительського улову. Саме тоді були розроблені рекомендації щодо необхідності проведення обліку рибалок у різний час доби як у буденні, так і у святкові і вихідні дні [18, 23, 45].

Метод визначення кількості рибалок на водойми пройшов певну еволюцію. З початку до роботи мобілізували значну кількість спостерігачів які обходили і об'їздили великі водойми за затвердженими маршрутами і так знаходили чисельність рибалок. Наприкінці 70-х рр. почали активно залучати до обліку авіацію, яка не потребував залучення великої кількості спостерігачів і надавала можливість отримувати достовірні дані про кількість рибалок-любителів на водоймі на великій площі за відносно невеликий проміжок часу. [19, 26]. Нині використовується обліт водойм за допомогою БПЛА [6, 25].

Порівняння результатів оцінювання чисельності ляща в Озернинському водосховищі, отримані різними методами (за методом П. В. Тюріна (1963), методом прямого обліку та за середньою інтенсивністю лову – відносного улову на риболовне зусилля), засвідчив про можливість застосування методу оцінювання чисельності представників іхтіофауни за результативністю любительського лову. Опитування любителів та аналіз їх уловів з метою визначення середньої інтенсивності лову ляща на поплавцеві та донні вудки з метою оцінювання стану запасу рекомендувалося проводити лише в літній період, коли лящ активно живися і ловився на любительські знаряддя лову. [19,23].

Практика досліджень на Озернинському водосховищі засвідчила, що для отримання достовірної інформації стосовно інтенсивності ловлі масових видів риби достатньо впродовж місяця опитувати 50–100 рибалок. Збільшення числа опитувань незначно впливає на точність середніх показників інтенсивності ловлі. Таким чином, за літній період може бути опитано в середньому 200–300 риболовів-любителів. [19]. Результатом цієї унікальної на той час багаторічної науково-дослідної роботи стали «Методичні вказівки з вивчення любительського рибальства на стан рибних запасів внутрішніх водойм» [23, 26].

Наприкінці 1970-х – на початку 1980-х рр. в Україні певні аспекти любительського рибальства вивчав Укррибгосп УРСР. Для вивчення деяких аспектів любительського рибальства державні інспекції рибоохорони користувалися методичними вказівками 1979 року. На жаль, ця методика досліджень мала загальний, спрямовуючий характер і не передбачала низки нюансів, пов'язаних насамперед з істотними відмінностями між умовами риболовлі на водоймах різного типу і різних регіонів та стрімкого розвитку любительського рибальства [26].

Отже, незважаючи на достатню універсальність, зазначена методика вивчення любительського рибальства кінця 1970-х років залишала великий простір для імпровізацій окремими дослідниками, що діяли автономно один від одного. Це в результаті зменшувало репрезентативність інформації та якість порівнювального аналізу даних з різних водойм. У багатьох випадках збір інформації взагалі здійснювався стихійно без будь-якого методичного підґрунтя та алгоритму. У середині 1980-х років серйозні наукові дослідження любительського рибальства як різновиду природокористування в Україні були майже припинені [23, 24, 26].

З 1992 року вперше наукові дослідження любительського рибальства в Україні розпочав Дніпропетровський державний університет (ДДУ, нині – ДНУ ім. Олеся Гончара). На той час дослідження цього різновиду рибальства в незалежній Україні і в межах Дніпропетровщини, зокрема, не здійснювались. Органи рибоохорони спорадично вели формальний облік кількості рибалок-любителів на водоймах та на їх окремих ділянках, але у щорічних звітах регіональних рибінспекцій дані про любительське рибальство не відображались.

Початком відновлення робіт з аналізу уловів рибалок любителів в Україні можна вважати роботи О. Христова та Д. Бондарєва, які у 1992 р. розпочинають збір даних щодо відвідуваності Дніпровського (Запорізького) водосховища рибалками-любителями, їх соціальної структури, аналізують кількісний та якісний склад уловів рибалок, розробляють основні підходи до методики обліку

любителів, оцінюють подальші перспективи розвитку рекреаційного рибальства. Це стало поштовхом для появи нового напрямку іхтіологічних і рибогосподарських досліджень – вивчення аспектів впливу любительського (рекреаційного) рибальства на водні екосистеми, визначення обсягів використання водних живих ресурсів рибалками-любителями з метою розробки теоретичних і практичних рекомендацій щодо впорядкування рибальства, участі непрофесійних рибалок у процесі раціонального використання рибних запасів, який став домінуючим у Дніпропетровській школі іхтіології впродовж 1990-х – 2000-х років. Наприкінці 1990-х років питаннями вивчення аспектів рекреаційного рибальства в Придніпров'ї почав займатися аспірант ДДУ Р. Новіцький. Працюючи за сумісництвом в Дніпропетровській обласній організації Українського товариства мисливців та рибалок (УТМР) Р. Новіцький впродовж 1997–2000 років займався питаннями закріплення водойм для організації на них любительського рибальства, дослідженням рекреації на ставках Дніпропетровщини. Науковець у подальшому розширив напрями досліджень, запропонував нові підходи і методики вивчення рекреаційного рибальства. В 1998–1999 роках Комітету Держкомрибгоспу України розробив нові Правил любительського і спортивного рибальства, які були затверджені у 1999 році [23, 24, 26].

Наприкінці 1990-х – на початку 2000-х рр., майже одночасно з дослідниками із Дніпра, дослідження рибалок любителів також розпочалося у Запорізької держрибінспекції. Ю.Г. Кузьменко, Т.В. Спесивий, А.Г. Дробот та М.Л. [7, 9-14]. Максименко досліджували стан любительського рибальства у Каховському водосховищі, розробляли пропозиції щодо платного аматорського рибальства та виділення ділянок для цього. Співробітник рибінспекції, а в подальшому науковий співробітник ІРГ НААН, а нині старший викладач кафедри біології лісу, мисливствознавства та іхтіології Запорізького національного університету Максим Максименко вперше дослідив якісні та кількісні характеристики рибалок-підводних мисливців [9-13]. До речі, на

сьогодні із запорізьких дослідників тільки він продовжив дослідження рибалок аматорів і довів справу до кінця і захистив кандидатську дисертацію "Любительське рибальство як чинник впливу на іхтіофауну великого водосховища" у 2024 році [14].

Дослідники любительського рибальства неодноразово звертали увагу на необхідність комплексного дослідження різних аспектів цього виду природокористування: не лише рибогосподарського, але й культурного, рекреаційного, соціального та економічного [7, 14, 23, 26].

Рекреаційне рибальство розвивалося в Україні бурхливо, але спонтанно і неорганізовано. Основним напрямом була екіпірування для рибалок, зняття лодок, човни, тощо. Жодних вагомих впливів в розробку інфраструктури зроблено не було. За умови вірного спрямування любительське рибальство мало змогу потужено підсилити туристичний потенціал і стати прибутковою галуззю економіки, проте на сучасному етапі є певні прогалини у українському законодавстві які заважають цьому. До того ж, майже не досліджено соціальні та економічні аспекти любительського рибальства як сучасного соціального явища, яке має дужий та різнобічний вплив на водні екосистеми. Не визначено навіть масштаби впливу цього виду людської діяльності в Україні [2-5, 23, 26].

Серед основних проблем дослідження рибальства в Україні попередні дослідники виділяли:

- 1) відсутність адаптованої до міжнародних норм методології дослідження любительського рибальства;
- 2) відсутність методів оцінювання прямого та опосередкованого впливу рекреаційного рибальства на економіку країни;
- 3) відсутність організації систематичного моніторингу любительського рибальства [26].

Таким чином, дослідження любительського і спортивного рибальства в Україні мають великі перспективи і дана робота покликана сформулювати систематичне бачення щодо розвитку любительського і спортивного рибальства в Україні і оцінку його потенціалу і потенційного впливу на економіку України.

РОЗДІЛ 2

Напрями та методи досліджень

В основу роботи покладено кількісний та якісний аналіз іхтіологічного матеріалу, отриманого з маршрутного обліку уловів рибалок-любителів на внутрішніх водоймах Київської, Черкаської, Полтавської та Кіровоградської областей у різні сезони 2023 – 2024 рр. Інформацію збирали методами одномоментного обліку рибалок-любителів (виходів на риболовлю), безпосереднього огляду уловів, інтерв'ювання рибалок-любителів, спостереження та обльотом водойм за допомогою БПЛА [6, 52]. Всього проаналізовано 210 уловів. В уловах рибалок-любителів в різні сезони року відзначено 10 видів риб. Обробку даних проводили на основі загальноприйнятих базових методик та методик розроблених для оцінки любительського і спортивного рибальства [6, 14, 15, 23, 54, 56, 58].

Кількісні та якісні показники любительського рибальства аналізували з точки зору кількості днів, проведених рибалкою на водоймі за сезон/рік, тривалості любительської ловлі протягом доби, розглядали спосіб риболовлі, кількість знарядь, використану наживку та прикорм, видовий склад, масу та чисельність улову, кількість відпущеної та кількість забраної риби [23, 26, 41].

Отримані дані заносили до спеціально розроблених форм (рис. 2.1)

Дослідження стану любительського рибальства проводили за такими основними напрямками:

- облік рибалок-любителів (виходів на риболовлю);
- збір інформації щодо якісних та кількісних показників уловів та інших параметрів лову.

Облік проводили в різний час доби, в будні та вихідні дні, в усі пори року. Фактично обліку підлягали рибалки, що одночасно здійснюють лов на час обліку на даній ділянці водойми, тому більш вірно використовувати поняття «облік кількості виходів на риболовлю». Для визначення кількості рибалок на великих водоймах використовували обліт БПЛА.

Збір інформації щодо характеристик любительського лову на водоймах проводили шляхом опитування рибалок-любителів безпосередньо на еталонних ділянках місці лову або під час пересування водоймою чи на березі [16, 17]. Опитування проводилися у суворій відповідності до чинного законодавства з охороною і відсутністю збору персональних даних рибалок-аматорів

Поділ на райони та ділянки обліку здійснювали з урахуванням розташування водойм із залученням до обліку орендарів водойм та місцевих громадських активістів. Еталонні ділянки визначали за результатами загального обліку відповідно до таких критеріїв:

- охоплення всіх типових біотопів, у межах яких здійснюється любительське рибальство (наприклад, заплави, ділянки в межах корінного русла водосховища тощо) та рівномірний розподіл на водоймі.

- наявність усіх основних способів ловлі (з берега, човна, криги, підводне полювання).

- щільність (кількість врахованих під час загального обліку рибалок-любителів на одиницю площі або довжини берегової лінії на ділянці мали характеризуватися усередненим показником).

Інформацію збирали методами безпосереднього огляду уловів рибалок-любителів, анкетування та аналізу фото звітів про риболовлю [17].

Статистичні характеристики уловів розраховували для днів, сприятливих для риболовлі, тобто в розрахунку на один здійснений рибалко-вихід. Відповідно загальні характеристики уловів за певний період розраховували не за кількістю діб у цьому періоді, а за кількістю рибалко-виходів [7, 36].

Систематичні назви представників іхтіофауни Європи та України наведені за працями Дж. Нельсона зі співавторами [53], В. Єшмайєра [39]. Дослідження риб проводилися з дотриманням норм біоетики відповідно до положення «Європейської конвенції про захист хребетних тварин, яких використовують для експериментальних та інших наукових цілей» (Страсбург, 1986).

Обробку й аналіз результатів здійснювали з використанням статистичних методів і пакетів прикладних програм Microsoft Excel for Windows. [25, 60].

Розділ 3

АНАЛІТИКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЮБИТЕЛЬСЬКОГО І СПОРТИВНОГО РИБАЛЬСТВА У ВНУТРІШНІХ ВОДОЙМАХ УКРАЇНИ

Любительське і спортивне рибальство – одне з відкритих і найбільш нерегульованих питань сучасного природоохоронного законодавства України. Значний вплив на це має, на превеликий жаль, спадщина Радянського Союзу у вигляді безоплатного любительського і спортивного рибальства, яке успадкувала наша держава. Саме цей чинник і не сприяв розвитку галузі і її інфраструктури, бо економічно це було недоцільно, а у держави на це не було коштів і бажання. Сучасні можновладці завжди ігнорували інтереси рибалок любителів і спортсменів бо вони не сплачували жодних внесків і не представляли жодного інтересу для добробуту держави на відміну від того ж самого промислового рибальства, яке сумлінно сплачує податки, плату за ресурс і створює робочі місця на периферії. Навіть зараз, коли необхідність введення плати та покращення умов та розвиток галузі стала очевидною, зберігається велика кількість рибалок хто підтримує збереження безоплатного статусу любительського і спортивного рибальства.

Безперечно, що значна кількість промислових знарядь лову на лову та вилов риби промисловим рибальством створює некомфортні умови для рибалок-аматорів і знижує привабливість галузі для інвестора. Неможливість забезпечити гарний і стабільний кльов не дає галузі потрібної уваги з боку бізнеса. У цій роботі ми будемо відстоювати позиції необхідності введення платного любительського і спортивного рибальства яке, у свою чергу, дозволить поставити крапку у протистоянні любительського і промислового рибальства і вирішити питання наповнення бюджету України для цілей покращення умов існування водних біоресурсів.

3.1 Законодавча база та підзаконні нормативні документи щодо любительського і спортивного законодавства

Згідно із законодавством України під рибальством розуміється добування риби та водних безхребетних (водних біоресурсів). На території України відповідно до законодавства може здійснюватися промислове та любительське та спортивне рибальство (Закон..., 2001; Закон..., 2011).

Беручи до уваги закріплені в законодавчих та підзаконних актах варіанти визначення любительського і спортивного рибальства (ст. 1 Закону України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів», п. 2 Порядку здійснення любительського та спортивного рибальства (Закон..., 2011), головними критеріями, які відрізняють його від промислового рибальства, є використання відповідних знарядь ловлі, передбачених Правилами любительського та спортивного рибальства, а також принцип ловлі – для особистих потреб (з метою особистого споживання) (п. 2 Порядку любительського та спортивного рибальства).

Згідно зі статтями 17, 18, 27 Закону України «Про тваринний світ» усі види використання тваринного світу (у тому числі й любительське рибальство), що здійснюються з їх вилученням (добуванням, збиранням тощо) із природного середовища, належать до спеціального використання, головним принципом якого є плата за вилучений ресурс. Як виняток безоплатно (в порядку загального використання водних біоресурсів) може здійснюватися любительське рибальство за таких умов ловлі:

- у визначених водних об'єктах загального користування;
- в обсягах встановленого безоплатного вилову;
- для особистого споживання (без права реалізації).

Водночас із тексту статті 26 Закону України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» (2011), в якій наводяться випадки загального використання водних біоресурсів, впливає, що в усіх (а не у «визначених», як зазначалось у ст. 27 Закону України «Про тваринний світ») «водних об'єктах загального користування» любительське рибальство здійснюється безоплатно за умов дотримання меж встановлених обсягів безоплатного вилову. До того ж суперечливим є визначення любительського рибальства, яке надано в ст. 1 зазначеного закону: «любительське рибальство – безоплатне добування (вилов) водних біоресурсів у порядку загального використання, у дозволених обсягах, для особистих потреб (без права реалізації) знаряддями вилову, встановленими для цього правилами рибальства. В інших випадках любительське рибальство здійснюється на праві спеціального використання». Якщо сумувати вище написане, то до любительського рибальства належить лише безоплатний вилов водних біоресурсів. Тобто, любительське рибальство – вид рибальства для особистих потреб (без права реалізації) знаряддями та у способи, спеціально визначені для цього законодавством.

Чіткого визначення поняття «водний об'єкт загального користування» у законі не надається. Очевидно, стосовно любительського рибальства в Законі України «Про тваринний світ» маються на увазі водні об'єкти, визначені для здійснення любительського рибальства в порядку загального використання водних біоресурсів. Отже, в Україні любительське рибальство має здійснюватися на принципах оплати за використаний ресурс, за винятком випадків безоплатної ловлі, встановлених законом. Любительське рибальство в порядку загального користування водних біоресурсів здійснюється у визначених для цього водних об'єктах (ст. 27 Закону України «Про тваринний світ», ст. 25, 26 Закону України «Про рибне господарство...», п. 3 Порядку здійснення любительського та спортивного рибальства).

Рибогосподарські водойми (їх ділянки) та умови використання водних біоресурсів для любительського рибальства визначаються органами рибоохорони на підставі біологічних обґрунтувань (п. 5, 14 Порядку здійснення любительського і спортивного рибальства). Стосовно умов здійснення любительського рибальства, а саме спеціального та загального використання водних біоресурсів, то в п. 3 Порядку здійснення любительського і спортивного рибальства зазначається: «На рибогосподарських водоймах (їх ділянках) загального користування любительське і спортивне рибальство здійснюється безоплатно. У разі коли водні живі ресурси зосереджуються в певних місцях на рибогосподарських водоймах протягом тривалого часу, любительське і спортивне рибальство здійснюється за плату та за наявності дозволу на спеціальне використання водних живих ресурсів із застосуванням певних знарядь їх лову (добування) на окремих ділянках рибогосподарських водойм у визначені терміни та з обов'язковим дотриманням правил рибальства і норм вилову». Таке формулювання не відповідає принципу, викладеному в статтях 17, 18, 27 Закону України «Про тваринний світ», адже саме безоплатне любительське рибальство є винятком, тому критерії необхідно регламентувати для визначення водойм (їх ділянок), де любительське рибальство здійснюється безоплатно.

До того ж критерій визначення умов здійснення любительського рибальства, зазначений у п. 3 Порядку здійснення любительського і спортивного рибальства («зосередження водних біоресурсів у певних місцях на рибогосподарських водоймах протягом тривалого часу»), на нашу думку, є достатньо загальним, що ускладнює його застосування на практиці для просторового розмежування водойм (їх ділянок).

На рибогосподарських водоймах (їх ділянках), визначених для любительського рибальства, забороняється промислове рибальство, проте як виняток дозволяється проведення відлову старшовікових груп риб, меліоративного і контрольного лову (добування) водних біоресурсів, відлову

риби з метою запобігання її загибелі, заготівлі плідників для риборозведення (п. 7 Порядку здійснення любительського і спортивного рибальства).

Таким чином, законодавство, яке регулює ведення любительського рибальства є вкрай складним і заплутаним, що унеможлиблює ефективне регулювання. Вважаємо необхідним прибрати цю радянську норму щодо безоплатного рибальства, яке несе більше шкоди ніж розуміння потенційними інвесторами бенефітів галузі. Українське законодавство рахує любительське і спортивне рибальство разом. Проведені дослідження вказують, що ці види діяльності на стільки різні, що у цій роботі ми розглянемо їх окремо.

3.2. Види любительського рибальства на внутрішніх водоймах України.

Законодавством України передбачається реалізація таких організаційних форм любительського рибальства:

- безоплатне любительське і спортивне рибальство на водоймах загальнодержавного значення
- платне любительське рибальство за дозволами, які надаються органами рибоохорони;
- надання водойм на договірних засадах громадським організаціям для здійснення любительського та спортивного рибальства;
- культурні рибні господарства (КРГ) та надання рекреаційних послуг суб'єктами аквакультури.

3.2.1. Безоплатне любительське і спортивне рибальство на водоймах загальнодержавного значення

В Україні у 2021 році налічувалося не менше ніж 10 млн рибалок-любителів і спортсменів, що становило понад 22 % населення. Попередні дослідники виділяли рекреаційне любительське рибальство, або рибальство для відпочинку та споживацьке любительське рибальство, де головним було не відпочинок, а улов який використовувався у їжу [30,41, 42, 48,49]. Під час нашого дослідження переважна більшість рибалок-любителів займаються споживацьким ловом. Навіть більше, частина рибалок продає свій улов і таким чином отримує додатковий дохід, що незаконно і суперечить чинному законодавству.

Інший цікавий аспект, який було визначено у наших дослідженнях, це те, що безоплатна норма вилову на водоймах загальнодержавного значення є певним головним боєм аквакультурних господарств та СТРГ. Питання полягає у тому що фактично ці водойми створюються на водоймах загальнодержавного значення і мають враховувати інтереси і законні права громадян. Виходить, що кожен громадянин має право прийти та законно виловити з цих господарств 3 кг риби на день. Згідно договорів оренди водойм та Режимів СТРГ орендар або користувач СТРГ зобов'язаний виділити ділянку для безоплатного любительського лову. Виходить що орендар купує зарібок, зари блює водойму за власний кошт, а цю рибу можуть безкоштовно ловити громадяни. І це законно. То ж у річному виразі підприємство має втратити до 40% риби на ці нужди, які оплачують орендарі підприємств або користувачі СТРГ, що значно знижує їх рентабельність і відлякує бізнес від цього виду діяльності. Наприклад, у Черкаській області при загальній кількості населення приблизно 1,2 млн осіб налічувалося понад 200 тисяч рибалок-любителів. Серед цих рибалок переважна більшість не належали до будь-яких рибальських товариств, асоціацій, клубів (рис 3.1.).

Рис. 3.1. Неорганізовані рибалки любителі біля смт. Градизьк Полтавської області

Наступним негативним фактором безоплатного любительського лову є пересортиця або плутанина видів і не знання норм і розмірів дозволених до вилову, що спричинює вилучення молоді цінних промислових видів риби, таких як сазан, судак, лящ тощо. Рибалки любителі не проходять жодних тренувань і подекуди не розрізняють види риби або роблять вигляд що не розуміють. Наприклад, під критерій "карасики" у цих рибалок до 35% улову склали статево незрілі сазани. При лові на СТРГ частка коропів сягала вже більше 50%. В категорію "біленька рибка" разом з верховодкою часто потрапляли статево незрілі плітка, плоскирка і навіть лящ. Ці показники прямо залежать від пори року і свідомості рибалок. Ми маємо зазначити, що серед рибалок-спортсменів в основному траплялися обізнані рибалки. Те саме можна сказати і

про рибалок з човнів (рис.3.2.). Вони краще орієнтувалися у правилах і були обізнані з нормами вилову.

Рис. 3.2. Рибалки-спортсмени на змаганнях

Але рибалки з берега з забороненими малими гачками, які виловлюють сотнями статевонезрілих риб для «своїх котиків» ми, нажаль, те ж бачили і їх у рази більше ніж обізнаних відповідальних рибалок. Найгірше те, що ці рибалки не вбачають шкоду яку вони завдають істотною, бо то ж «безкоштовна рибалка» і «що ви причепилися за оті карасі». Але на превеликий жаль, масштаби цієї діяльності свідчать про протилежне. Мають бути вжиті негайні заходи щодо зміни ставлення рибалок любителів до ресурсу що вони так бездумно споживають.

Наступною проблемою була недотримання загальної добової ваги улову. Рибалки плутали добову норму з нормою на 1 вихід і так виходять на лов двічі або навіть тричі на день і забирають 6-9 кг за добу. Навіть більше, понад 35 %

опитаних рибалок взагалі ніколи не зустрічали інспекторів рибоохорони, які б перевіряли їх улов, не знали яка там взагалі норма вилову, знову ж апелюючи до безоплатності цієї діяльності. І як правомірний наслідок, ці рибалки також не володіли інформацією щодо мінімальних розмірів дозволених до вилову і інших норм діючих Правил.

Таким чином, безоплатний любительський лов з берега є найбільш дискредитуючим любительське і спортивне рибальство видом діяльності яка спотворює привабливість галузі для інвесторів, а масові порушення норм вилову спричиняють вкрай негативний вплив на популяції туводних видів риб. Необхідно запровадження курсів підвищення обізнаності рибалок, що можливо зробити лише за рахунок впровадження платного любительського рибальства.

3.2.2. Платне любительське рибальство за дозволами, які надаються органами рибоохорони

Це достатньо перспективний механізм, за яким держава може істотно і швидко поповнити бюджет. Законодавчим підґрунтям такого виду організації є ст. 27 Закону України «Про рибне господарство...» та ст. 27 Закону України «Про тваринний світ» використання водних біоресурсів у порядку спеціального використання здійснюється у водних об'єктах, що не визначені як водні об'єкти загального користування. Любительське і спортивне рибальство у водних об'єктах загального користування може здійснюватися в порядку спеціального використання тоді, коли перевищуються встановлені обсяги безоплатного вилову. Тобто, цей режим може бути встановлено лише на певних ділянках концентрації риби, де її обсяги вилову можна збільшити.

Згідно з п. 3 Порядку любительського та спортивного рибальства основним критерієм, за яким визначаються водойми (їх ділянки) для платного рибальства, є зосередження водних біоресурсів протягом тривалого часу. Тобто, органи

рибоохорони можуть визначати ділянки де нагулюється риба і встановлювати на цих ділянках спеціальний режим любительського і спортивного рибальства. Документом на право проведення любительського рибальства на умовах спеціального використання водних біоресурсів буде дозвіл, що видається органами рибоохорони (п. 2.2 Інструкції про порядок обчислення та внесення платежів за спеціальне використання водних живих ресурсів при здійсненні любительського і спортивного рибальства (Інструкція..., 1996). У цьому дозволі прописуються обсяги вилучення риби та інших водних живих ресурсів які більше дозволеного безоплатного вилову. Наприклад Черкаська облдержрибінспекція в 2004 році визначала ділянки на Кременчуцькому водосховищі і видавала дозволи на окремі ділянки де дозволяла використовувати до 5 вудок на людини і виловлювати до 5 кг риби на добу. Фактично, за останні 10 років органи рибоохорони перестали надавати такі дозволи, бо його надання з 2013 року має відбуватися через єдине вікно дозвільної системи, а відповідного прописаного порядку немає і не створено. Якщо прописати відповідний порядок і затвердити його на засіданні Кабміну, то за нашими розрахунками можливо було б мобілізувати істотні кошти. Так у 2004 році лише інспекціями на каскаді Дніпра було видано 300 000 дозволів на аматорський лов. навіть за символічної ціни у 200 грн на рік ми маємо суму 60 млн грн, що співставимо зі сплатою за ресурс яку здійснюють риболовецькі промислові підприємства за надані квоти.

Таким чином, розробка і затвердження порядку надання дозволу на платне аматорське рибальство дозволить державі достатньо швидко і просто впровадити це, бо інфраструктура дозвільної системи сформована і значних додаткових витрат на її формування не потрібно. А додаткові гроші у бюджет дозволили б запровадити певні охоронні заходи і курси навчання рибалок-аматорів.

3.2.3. Надання водойм для здійснення любительського і спортивного рибальства громадським об'єднанням.

Тут починається "магія" українського законодавства, яку вкрай важко просто так осмислити, але ми зараз розпишемо ситуацію як є без прикрас. Останні 20 років водойми за громадськими організаціями безкоштовно не закріплюються, як то було у середині 90-х років для УТМР. Головним аргументом можновладців місцевих громад є твердження, що вони вкрай потребують фінансування на розвиток територіальних громад, а громадська організація має взяти водойму в оренду за гроші на загальних підставах, а у подальшому проводити свою господарську діяльність. Але відповідно до чинного законодавства на водоймах, наданих громадським організаціям лов здійснюється на безоплатній основі, але виключно для членів організації. І тут постало питання: а як заробляти гроші щоб сплачувати оренду? Єдиним виходом є сплата членських внесків, які дозволено цій організації. А вже з цих коштів формується грошова маса на виплату орендної плати.

Щодо самих громадських організацій, то для створення громадської організації достатньо наявності двох громадян, один з яких буде головою, а інший – секретарем громадської організації. Далі необхідно реєстрація статуту і все, громадська організація готова. А далі ці організації беруть водойми у оренду і продають членські білети навіть на день. Тобто громадська організація видає не чек про надані послуги з надання платного любительського рибальства, яке трапляється насправді, а членський квиток, який дає право безкоштовно рибалити на цій водоймі як члену цієї громадської організації. Виходить, що рибалити безкоштовно, а сплата не за використаний ресурс, а за членство у "клубі". Але і тут є протиріччя, бо відповідно до Закону України «Про громадські об'єднання» ".. ніхто не може бути примушений до вступу до громадського об'єднання." "Належність чи неналежність до об'єднання громадян не може бути підставою для обмеження прав і свобод або для надання державою будь-яких

пільг і переваг. Це і є Дамоклевим мечом, який нависає над цими організаціями і за бажання, у суді можна довести що їх діяльність не зовсім законна. Приклад такої бази наведено на рис. 3.3

Рис 3.3.Рибальська база відпочинку з продуманою інфраструктурою для рибальського екотуризму

Таким чином, подібна форма організації балансує на межі закону і знаходиться у так званій сірій зоні українського законодавства. Любий свідомий інвестор у жодному разі не буде інвестувати гроші у подібні організації, бо вони є вкрай ненадійними і ризиковими. Є висока ймовірність, що законодавство може змінитися або діяльність буде обмежена чи зупинена. при цьому повернення вкладених коштів буде малоімовірним.

3.2.4. Культурні рибні господарства (КРГ).

КРГ це достатньо цікаве утворення в українському законодавстві, на яке Правила рибальства не поширюються. Фактично, на водойму місцевого значення розробляється Режим любительського рибальства в КРГ, який погоджується з органами рибоохорони, де все і прописується. Розмір плати за ресурс встановлюється користувачами КРГ, а Правила рибальства на водойми КРГ не поширюються Згідно з п. 3.10 Правил любительського та спортивного рибальства. Єдиною проблемою тут є той факт, що КРГ можуть створюватись виключно на ізольованих водоймах місцевого значення або ділянках таких водойм. А переважна більшість водойм України мають загальнодержавне значення, тому не підпадають під дію КРГ. Це можливо лише на півдні України у водоймах побудованих на річках місцевого значення або на ізольованих копанках. Приклад такої бази наведено на рис. 3.4.

Рис. 3.4. КРГ у Херсонській області. Водойма копанка площею 2 га не поєднана з жодним водотоком

Таким чином, КРГ це окремий випадок ведення любительського і спортивного рибальства, на який не розповсюджуються правила рибальства, але він не може бути застосований до 90% водойм України, бо вони відносяться до басейну річок загальнодержавного значення і є водоймами загальнодержавного значення.

Загальний підсумок з законодавства виглядає так, що станом на жовтень 2024 року чинна законодавча база любительського і спортивного рибальства не має остаточної і завершеної структури, яка б підвищувала доходність для держави і привабливість галузі для інвесторів, що потребує переосмислення відношення держави до галузі і доробки основних положень і правил.

3.3. Спортивне рибальство

Спортивне рибальство – різновид любительського рибальства, що здійснюється в порядку загального використання з установами певних вимог до проведення спортивних змагань або кваліфікаційних нормативів (Закон України..., 2011).

Спортивне рибальство (п. 2 Порядку здійснення любительського та спортивного рибальства) – вид любительського рибальства з установами певних вимог за умовами проведення спортивних змагань або кваліфікаційних норм (Порядок любительського..., 1999).

Але наші дослідження показали, що змагання з риболовного спорту відбуваються згідно з правилами змагань, які визначають умови, порядок організації і проведення змагань для різних видів спортивної ловлі риби. При цьому маємо зазначити, що правила змагань з риболовного спорту фактично тотожні до правил міжнародної риболовної федерації і місцеві правила рибальства не застосовуються. Змагання з риболовного спорту проводяться з метою визначення кращих спортсменів та команд, підвищення майстерності

спортсменів, якості підготовки їх для подальшої участі у змаганнях різного рівня, пропаганди й популяризації риболовного спорту.

Офіційні змагання з риболовного спорту проводяться відповідно до календарних планів під егідою національних або місцевих федерацій рибальського спорту. Змагання поділяються на особисті, коли зараховується особистий результат спортсмена або командні, коли результати спортсменів сумуються у командний залік. За рівнем заходу та складу учасників змагання розрізняють міські, обласні, всеукраїнські та міжнародні змагання. Приклад змагань наведено на рис. 3.5

3.5. Спортивні змагання з лову риби поплавцевою вудкою

Наголосимо, що ми бачимо цей вид організації любительського лову окремо, бо у спортивній риболовлі не працює норми вилову, а вся впіймана риба обов'язково зберігається живою до кінця змагань у спеціальних спортивних садках, а після зважування улов випускається в живому стані назад у водойму.

Спортсмени не допускаються до змагань, якщо мають садки меншого розміру, ніж того вимагають правила і знімаються зі змагань при загибелі риби в садках.

Щодо початку спортивного рибальства відомості різняться. Так, Новіцький Р.О. вважає початком офіційного існування в Україні риболовного спорту на початку 1970-х у Київській федерації риболовного спорту (КФРС), яка була створена на рік після розробки та введення в дію Правил змагань з риболовного спорту в Україні. Але жодних міжнародних досягнень зроблено не було і ця федерація була як клуб професійних рибалок-ентузіастів. Ми вважаємо фактичним початком риболовного спорту України з утворена Федерація рибальського спорту України (ФРСУ), у 2002 році. За своїм статутом ФРСУ – всеукраїнське громадське об'єднання, зареєстроване в Держкомспорті України при відділі неолімпійських видів спорту. З моменту свого утворення ця федерація вже стала повноправним членом Міжнародної федерації зі спортивної ловлі риби в прісній воді (FIPS ed). ФРСУ має право проводити змагання національного масштабу, за результатами яких вона формує й направляє збірні України на чемпіонати світу та Європи.

ФРСУ проводить такі види риболовного спорту:

- лов риби поплавцевою вудкою;
- лов риби з льоду на мормишку;
- лов риби спінінгом з берега;
- лов риби спінінгом з човна;
- лов риби фідером;
- лов коропа;
- ловіння риби на морі;
- ловля форелі внахлист з берега.

Вона також надає українським рибалкам-спортсменам розряди і звання – «Кандидат в майстри спорту України з риболовного спорту», «Майстер спорту

України з риболовного спорту», «Заслужений майстер спорту України з риболовного спорту»

Таким чином, хоч українське законодавство не розрізняє спортивне рибальство у окремий вид діяльності від любительського, але наші дослідження встановили що це суттєво різні речі. Правила змагань не зовсім відповідають існуючим правилам рибальства а норма вилову до цих ловів не притаманна, бо фактично, це є загальне використання риби та інших водних живих ресурсів. Вся вилучена риба повертається у водойми живою. Та шкода яка була нанесена в результаті пошкодження гачками не істотна.

3.4. Підводне мисливство

Підводне полювання є найбільш суперечливим видом любительського лову. Воно здійснюється шляхом повного занурення рибалки-любителя у водне середовище. Відповідно до п. 8 Порядку здійснення любительського та спортивного рибальства, підводне полювання здійснюється на рибогосподарських водоймах (їх ділянках), визначених для любительського і спортивного рибальства без аквалангів та інших автономних дихальних пристроїв гарпунними рушницями за таких умов:

- на ділянках водойм, визначених органами рибоохорони для проведення любительського рибальства;
- за наявності посвідчення підводного мисливця.
- з обов'язковим дотриманням вимог правил рибальства щодо термінів, місць лову, норми вилову, наявності документів на право лову, сплати за дозволу та водні живі ресурси.

За результатами наших робіт не було складено достовірної вибірки підводних уловів підводних мисливців на окремих водоймах. Нам траплялися

лише кілька на водоймі, разом з тим, усього було відібрано достатньо матеріалу щоб зафіксувати певні тренди, аспекти і проблемні питання, які ми маємо підняти у даній роботі. Наші поверхневі дослідження неопосередковано підтвердили громадську думку, що підводне полювання може бути джерелом істотної шкоди рибним запасам. При цьому жодні аргументи на захист цього засобу любительського рибальства, наведені попередніми дослідниками (Новицький) не діють так, як мали б діяти. Так, підводне полювання за умов дотримання правил і термінів лову, є врівноваженим впливом на популяцію риб, оскільки підводний плавець може обирати рибу залежно від розміру, без прилову статевонезрілої молоді, втрати знаряддя лову і шкоди для біотопу. Це в теорії, а на практиці наші опитування підводних мисливців показали, що місця і час де вони полювали визначені як зимувальні ями, на яких добування риби заборонено. Також усі опитані мисливці істотно перевищували добову норму вилову. Ба навіть більше, вони продають свій улов по ресторанах або ринках, де їх трофеї коштують дуже дорого. Всі ці окремі випадки наклали тінь на всіх підводних мисливців. Вони не є спортсменами, бо випустити рибу назад неушкодженою вони просто не можуть (Рис. 3.6).

3.6. Підводний мисливець з уловом, який перебільшує добову норму вилову втричі. (Фото з ВолиньПост)¹

Щодо їх контролю, то ситуація нині дуже сумна. Ми не можемо стверджувати, що всі підводні мисливці несумлінні, але та обмежена вибірка яку ми маємо про це свідчила. Коли вони нирають вони не виставляють сигнальний буй і інспектори рибоохорони можуть їх просто не помітити. Тому автор роботи не може чітко відповісти на питання чи то підводних мисливців мало чи він їх не побачив. Отже, згідно з чинним законодавством України, підводне полювання розглядається як один із засобів любительського та спортивного рибальства та здійснюється на загальних засадах, визначених для любительського рибальства, без додаткових обмежень, за винятком вимоги правил щодо наявності у рибалки посвідчення підводного мисливця. Але на сьогодні відсутнє нормативно закріплений порядок видачі посвідчень підводних мисливців. Автор роботи знайшов компанію у Черкасах, яка за 500 гривень готова була надіслати готове

посвідчення підводного мисливця без будь-якого навчання, що є неприпустимим, але не протирічить чинному законодавству.

Ще одним аспектом щодо підводного мисливства є зміст статті 52–1 Закону України «Про тваринний світ», де серед інших забороняється для добування об'єктів тваринного світу виготовлення, збут та застосування колючих знарядь лову. До того ж, заборона стосується знарядь добування, що призводять до калічення диких тварин та їх страждань. Зазначена норма закону фактично робить гарпунні рушниці для підводного полювання всіх систем забороненими знаряддями лову, бо вони реально призводять до калічення і страждань об'єктів тваринного світу.

Таким чином, підводне мисливство – найбільш проблематичний і нерегульований вид любительського рибальства. Необхідно внесення ясності у трактування законів щодо гарпунних рушниць та кваліфікацій і порядку видачі посвідчення підводного мисливця. Також необхідно запровадити контролювання цієї діяльності, яка в ап'орі не може бути безкоштовною.

РОЗДІЛ 4. ОЦІНКА ВПЛИВУ ЛЮБИТЕЛЬСЬКОГО ТА СПОРТИВНОГО РИБАЛЬСТВА

Стрімкий розвиток промисловості і міжнародної торгівлі зробили доступними незліченні засоби для любительського лову і вивели сучасне любительське рибальство у прісних водоймах на значно вищий рівень ніж це було кілька деkad тому. Нині ефективність і доступність знарядь лову така, що любительське рибальство стає важливим фактором, який впливає на стан рибних запасів. В цьому розділі буде розглянуто склад уловів рибалок аматорів на водоймах і зроблена спроба осягнути потенціал любительського і спортивного рибальства в Україні.

4.1. Склад уловів рибалок любителів

Одним з чинників який впливає на популяції автохтонних і аллохтонних видів іхтіофауни є вилучення риби рибалками любителями. Було проаналізовано розмірний склад основних промислових видів риб в уловах рибалок аматорів. Виявлено багато відмінних особливостей у складі уловів, а деякі речі у видовому складі на окремих водоймах дуже схожі зі складом на водосховищах Дніпра.

Наші дослідження показали, що склад уловів рибалок любителів залежить не тільки від водойми де проводиться лов, а й ще у значній мірі від місця і способу лову. Для зручності аналізу нами було розділено улови рибалок аматорів з берега та з човнів. Наші дослідження показали, що вилов рибалок з берега у різних водоймах відрізняється менше ніж вилов з берега і з човна в одній водойми.

У таблиці 4.1 наведено узагальнення уловів з берега.

Таблиця 4.1

Розмірний склад риби з уловів рибалок-любителів з берега.

Вид риб	<i>n</i>	Довжина тіла (<i>l</i> , см)			Кількість молоді, %	Промислова міра, см
		$M \pm m$	min	max		
Судак звичайний	21	32,6 ±0,40	20	35	100	42
Лящ звичайний	683	18.9 ±0,85	12	30	100	32
Плітка звичайна	2563	13,1 ±0,41	8	22	92,91	18
Сазан європейський	128	23,0 ±0,75	13	45	62,00	35
Сом європейський	9	45,3 ±0,86	34	69	100	70
Карась сріблястий	1376	15,4 ±0,02	8	22	–	–
Краснопірка звичайна	631	13,9 ±0,14	7	20	–	–
Верховодка звичайна	724	9,2 ±0,09	6	16	–	–
Окунь річковий	256	13,5 ±0,12	10	22	–	–

Результати аналізу уловів рибалок любителів з берега неприємно вражають. У всіх охоронюваних видів є істотне перевищення норм вилову нестатевозрілої молоді. 100% судака, сома і ляща в їх уловах були

статевонезрілими. Правила дозволяють прилов молоді у розмірі до 30% від улову, але це значно більше. Необхідно відмітити, що велика частина рибалок слабо обізнані з правилами рибальства і не могли вірно ідентифікувати рибу в улові. Так маломірний лящ вважався плоскиркою, а статевонезрілий сазан вважався карасем. Навіть якщо рибалки і могли відрізнити види риб, то знання міри дозволеної до вилову не було як і мірних засобів щоб виміряти виловлену рибу. І це близько половини опитаних рибалок, що дає підстави вважати необхідним проведення певної освітньої роз'яснювальної роботи або навіть одноденних курсів для рибалок. Вони не в повній мірі розуміють масштаб тієї шкоди, яку вони завдають своєю діяльністю. Серед позитивного впливу необхідно відмітити, що рибалки-любители виловлюють також і малоцінні види риб.

У таблиці 4.2 наведено аналіз уловів рибалок з човнів. Улови рибалок з човнів виглядають дещо краще, і лише улови судака і сома стабільне перевищення прилову статевонезрілої молоді охоронюваних видів. При цьому, вважаємо необхідним відмітити, що ці рибалки більш досвідчені легко відрізняли види риб і обізнані з розмірами дозволеними до вилову. У якості виправдань на запитання чому ж вони виловлюють статевонезрілу молодь охоронюваних видів вони зазвичай пояснювали що можна ж до 30% в улові або що не хочуть йти додому з порожніми руками. Загалом, для цієї групи рибалок проводити курси підвищення обізнаності не потрібно, бо вони все знають. Тут необхідно посилення контролю цієї групи і створення в них розуміння невідворотності покарання за вчинене правопорушення.

Таблиця 4.2

Розмірний склад риби з уловів рибалок-любителів з човна.

Вид риб	n	Довжина тіла (l, см)			Кількість молоді, %	Промислова міра, см
		M±m	min	max		
Судак звичайний	231	32,6 ±0,40	35	69	65.62	42
Лящ звичайний	287	32.9 ±0,85	28	45	25.15	32
Плітка звичайна	370	18,2 ±0,41	16	26	28.32	18
Сазан європейський	184	45,0 ±0,75	30	68	30,00	35
Сом європейський	15	75,3 ±0,86	52	104	86,43	70
Щука звичайна	70	43,2±0,65	30	75	15,20	35
Карась сріблястий	1 264	16,7 ±0,22	14	30	–	–
Краснопірка звичайна	50	16,2 ±0,27	13	24	–	–
Верховодка звичайна	40	12.1 ±0,12	11	16	–	–
Окунь річковий	105	18,1 ±0,23	15	29	–	–

Узагальнена інформація щодо складу уловів рибалок-аматорів наведена у табл 4.3.

Таблиця 4.3

Розмірний склад риби з уловів рибалок-любителів.

Вид риб	n	Довжина тіла (l, см)			Кількість молоді, %	Промислова міра, см
		M±m	min	max		
Судак звичайний	252	32,2 ±0,37	20	69	76,25	42
Лящ звичайний	970	28.9 ±0,85	12	45	72.22	32
Плітка звичайна	2 933	14,2 ±0,41	8	26	74,56	18
Сазан європейський	312	43,0 ±0,75	13	68	40,20	35
Сом європейський	24	55,3 ±0,86	34	104	86,83	70
Щука звичайна	101	40,3±0,71	30	75	23.1	35
Карась сріблястий	2 640	15,4 ±0,02	8	30	–	–
Краснопірка звичайна	681	13,9 ±0,27	7	24	–	–
Верховодка звичайна	764	9,9 ±0,12	6	16	–	–
Окунь річковий	361	14,6 ±0,23	10	29	–	–

Дослідження вказали на головну проблему любительського рибальства в Україні - прилов статевонезрілої молоді. Це може було обумовлено необізнаністю рибалок-любителів з базовими поняттями правил рибальства. Зважаючи на те що в більшості випадків рибалка-любитель має можливість повертати об'єкти ловлі до водойми в живому та неушкодженому вигляді, іншими словами, випустити маленьких риб назад у водойму, але цього чомусь не робить внаслідок значної необізнаності рибалок-аматорів з положеннями правил рибальства щодо норм прилову і дозволених норм вилову. Цей низький рівень обізнаності підсилюється відсутністю мотивації вивчити правила і сумлінно їх дотримуватися. Сама постанова що треба щось принести додому протирічить самій суті рекреації і штовхає цей вид діяльності у бік ресурс поглинаючого. Питання переважного навантаження рибальства на молодші вікові групи основних промислових видів риб є вкрай шкідливим і має бути усунуто, адже це підриває відтворення популяції і може спричинити незворотні наслідки.

Таким чином, проведені дослідження встановили склад уловів рибалок – аматорів і виявили недоліки пов'язані з відсутністю розуміння базових принципів охорони риб згідно правил рибальства і не розуміння шкоди, яка спричиняється виловом статевонезрілої молоді.

4.2. Розрахунки потенційного економічного ефекту від впровадження платного аматорського рибальства

Україна у час війни та повоєнні роки матиме велику необхідність у інвестиціях і прибутках державного бюджету. У цьому світлі інакше виглядає питання стягування плати за ресурс з рибалок-любителів. Головне питання це скільки воно може коштувати і яким чином здійснювати цю компанію. Головні лобісти платного аматорського рибальства апелюють тим, що введення платного рибальства дозволить отримати надзвичайно великий фінансовий ресурс для розбудови відповідної інфраструктури.

Для розрахунку орієнтовної вартості плати за ресурс було використано отримані у роботі данні щодо орієнтовної кількості рибалок, які відвідують водні об'єкти. Так, проведений кількісний аналіз та наявні літературні данні свідчать що в Україні нараховується 10 млн рибалок-аматорів. За наявними літературними даними, розрахункова вартість річного дозволу станом на 2021 рік становить 504,9 грн [26]. Річна інфляція за даними сайту Держкомстату України 2022 році становила 26,6% , у 2023 - 5,1%, а у 2024 – 8,4. Тобто вартість становить:

$$2022 \text{ рік} - 504,9 + 26,6\% = 504,9 * 126,6/100 = 639,2 \text{ (грн)}$$

$$2023 \text{ рік} 639,2 + 5,1\% = 639,2 * 105,1/100 = 671,8 \text{ (грн)}$$

$$2024 \text{ рік} 671,8 + 8,4\% = 671,8 * 108,4/100 = 728,23 \text{ (грн)}$$

Прямі надходження до бюджету у вигляді плати за ресурс становитиме

$$10\,000\,000 \times 728,23 = 7\,282\,300\,000 \text{ грн або більше 7 мільярдів гривень}$$

Логічним постає питання рентабельності цієї роботи. Противники постійно агітують, що друк фірмових бланків з голограмами і видача відповідних посвідчень органами рибоохорони залучить значні ресурси, що буде шкідливо і нерентабельно для бюджету. Але якось дивно у вік цифрових технологій та штучного інтелекту використовувати підходи середини ХХ століття. Запропоновано інноваційний підхід у вигляді створення додатку і інтегрування оплати за ресурс в електронну систему. Це має бути надійна і захищена платформа, на кшталт застосунку ДІА або РЕЗЕРВ+ . З відкритих джерел відомо, що на всю розробку і вдосконалення застосунку ДІА у 2020 – 2021 рр. було витрачено 76,04 млн грн, а витрати на застосунок РЕЗЕРВ+ 3 413 448 грн. Ми свідомі, що розробка застосунку для любительського і спортивного рибальства буде коштувати менше ніж роботи над застосунком ДІА, але навіть якщо припустити що ціна буде ідентична ДІІ, то навіть у цьому випадку ми можемо стверджувати, що навіть якщо використати всю вартість робіт, то рентабельність все одно буде дуже високою і становитиме:

$$(7\,282 \text{ млн} - 76,04 \text{ млн}) * 100 / 7\,282 \text{ млн} = 98,9 \%$$

Введення плати за рекреаційне рибальство дозволить залучати значні кошти, які можна спрямувати на задоволення будь-яких пов'язаних інфраструктурних проектів. Можливо запровадження онлайн платформи для навчання рибалок аматорів, де б їм було роз'яснено особливості законодавства і необхідність дотримання встановлених обмежень. До того ж, ці фінансові ресурси могли б повністю закрити економічну необхідність для продовження промислового лову на внутрішніх водоймах. Його можна було б заборонити а підприємствам виплатити компенсації і перенавчити персонал. Зникнення промислового лову звільнило б великі акваторії для любительського і спортивного рибальства, а популяції риб мали б змогу відновитися від інтенсивного промислового пресу. Це б зробило б Україну цікавою для

іноземних туристів рибалок, що автоматично було сигналом для іноземних інвесторів щодо вкладень у розвиток туристичної інфраструктури, і подальші перспективи. Так, розбудова інфраструктури та сервісів для комфортної риболовлі можуть створити додаткові робочі місця і сприяти істотному підвищенню добробуту місцевого населення. Сучасна риболовля це не тільки вудки та гачки, це ціла величезна інфраструктура зеленого туризму: стоянки для трейлерів, доки для човнів, стоянки, бази відпочинку, які спеціалізуються на любителях, риболовні тури на водойми і гіді, магазини запчастин для човнів і човнових двигунів, тощо. Так лише одне вірне рішення у певній галузі може автоматично потягнути за собою інші і підвищити добробут і зайнятість населення.

Наступним позитивним моментом є те, що данні кошти можна спрямувати на зариблення водойм. Але тут необхідно було б відійти від традиційних зариблень рослиноїдних риб і коропа, а сфокусуватися на об'єктах любительського рибальства, таких як судак і щука, які цікаві рибалкам, що у перспективі може створити істотний позитивний меліоративний ефект, навіть кращій ніж у випадку зариблення РІР. До того ж, водойми щорічно потребують істотних вкладень у меліоративні заходи, які можна було б покривати за рахунок плати за рибальство рибалками любителями. З погляду держави запровадження платного любительського рибальства може вирішити питання наповнення бюджету країни і підвищення його прибуткової частини.

Таким чином, запровадивши цю плату за ресурс Україна може повністю покрити витрати на цифрову систему, яка буде для цього використана і ще матиме відповідний ресурс на розбудову інфраструктури та природоохоронні заходи.

Висновки

1. Результати досліджень показали що любительське і спортивне рибальство в Україні має значний потенціал, чинить істотний вплив на популяції водних біоресурсів і потребує суттєвого переосмислення щодо відношення держави, громадської думки і підходів до регулювання.

2. Станом на жовтень 2024 року чинна законодавча база любительського і спортивного рибальства не має остаточної і завершеної структури, яка б підвищувала доходність для держави і привабливість галузі для інвесторів, що потребує переосмислення і доробки.

3. Українське законодавство рахує любительське і спортивне рибальство разом. Проведені дослідження вказують, що ці види діяльності на стільки різні, що у цій роботі вони були розглянуті окремо.

4. На водоймах України нами було встановлено наявність таких організаційних форм любительського рибальства: неорганізоване безоплатне рибальство, надання водойм громадським організаціям для здійснення любительського та спортивного рибальства, культурні рибні господарства (КРГ). Така юридично можлива норма як платне любительське рибальство за дозволами органів рибоохорони не застосовується з 2013 року через відсутність відповідних підзаконних актів і процедур.

5. Безоплатний любительський лов з берега є найбільш дискредитуючим любительське рибальство видом діяльності яка спотворює привабливість галузі для інвесторів, а масові порушення норм вилову спричиняють вкрай негативний вплив на популяції туводних видів риб. Вважаємо необхідним прибрати цю радянську норму щодо безоплатного рибальства, яке несе більше шкоди і відлякує потенційними інвесторів цієї галузі.

6. Розробка і затвердження порядку надання дозволу на платне аматорське рибальство дозволить державі достатньо швидко і просто впровадити

це, бо інфраструктура дозвільної системи сформована і значних додаткових витрат на її формування не потрібно. А додаткові гроші у бюджет дозволили б запровадити певні охоронні заходи і курси навчання рибалок-аматорів

7. Встановлено, що форма організації як надання водойм для здійснення любительського і спортивного рибальства громадським об'єднанням балансує на межі закону і знаходиться у так званій сірій зоні українського законодавства. Любий свідомий інвестор у жодному разі не буде інвестувати гроші у подібні організації, бо вони є вкрай ненадійними і мають високий ризик.

8. Виявлено, що культурні рибні господарства це не панацея для аматорського рибальства, окремий випадок ведення любительського і спортивного рибальства виключно на який не розповсюджуються правила рибальства. Вести його можна виключно на ізольованих об'єктах місцевого значення, тому він не може бути застосований до 90% водойм України, бо вони відносяться до басейну річок загальнодержавного значення і є водоймами загальнодержавного значення.

9. Дослідження встановили що спортивне рибальство суттєво відрізняється від любительського. Правила змагань повністю відповідають міжнародним нормам і не зовсім відповідають існуючим правилам рибальства, а норма вилову до цих ловів не притаманна, бо фактично, це є загальне використання риби та інших водних живих ресурсів. Вся вилучена риба повертається у водойми живою. Та шкода яка була нанесена в результаті пошкодження гачками не істотна.

10. Підводне мисливство – найбільш проблематичний і нерегульований вид любительського рибальства в Україні. Встановлено, що усі гарпунні рушниці юридично в Україні можна віднести до заборонених знарядь лову, а кваліфікація і порядок видачі посвідчення підводного мисливця відсутній і нині дещо спотворений. Необхідно відповідне впорядкування і забезпечення контролю цієї діяльності.

11. Дослідження склад уловів рибалок любителів встановили і виявили недоліки пов'язані з відсутністю розуміння базових принципів охорони риб згідно правил рибальства і не розуміння шкоди, яка спричиняється виловом статевонезрілої молоді. Необхідно запровадження певних вимог щодо мінімального знання рибалками основних базових положень Правил рибальства

12. Запровадивши плату за ресурс з любительського рибальства Україна може повністю покрити витрати на цифрову систему, яка буде для цього використана і ще матиме відповідний ресурс на розбудову інфраструктури та природоохоронні заходи. Орієнтовний обсяг видатків до бюджету близько 7 млрд гривень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бургаз О. А., Бургаз М. І. Любительське рибальство в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. 2023. 342 с.
2. Бузевич І.Ю. Методичні аспекти визначення прилову молоді риб в промислових уловах. Записки Таврійського національного університету. Серія «Біологія, хімія». Том 25 (64). 2012. № 1. С. 43-52.
3. Васильєва Н. В., Приліпко С. М., Мухін В. М., Шевченко Н. О. Публічне управління розвитком лісового господарства та любительського рибальства як об'єктів туристично-рекреаційної сфери. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1998> (дата звернення: 28.07.2022). DOI: 10.32702/2307-2156-2020.12.3/
4. Гончаров Г. Л., Новіцький Р.О., Жуков О. В. Попередні результати дослідження рекреаційного рибальства у Харківській області. Сучасні проблеми теоретичної та практичної іхтіології: Мат-ли XIV Міжнар. іхтіол. науково-практ. конф. (м. Харків, 23–25 вересня 2021 р.). Харків: Факт, 2021. С. 44–48.
5. Дудник С. В., Глебова Ю. А. Оцінка впливу різних способів рибальства на стан іхтіофауни внутрішніх водойм України. Рибогосподарська наука України. 2010. №. 4. С. 65-69.
6. Кобяков Д. О. Застосування літальних апаратів як інноваційний метод обліку в польових наукових дослідженнях. Молодь: наука та інновації: мат-ли ІХ Всеукраїнської науково-технічної конференції (м. Дніпро, 11 листопада 2021 р.). Дніпро: НТУ «ДП», 2021. С. 163–164.
7. Кузьменко Ю. Г., Спесивий Т. В. Сучасний стан і регулювання любительського рибальства як суттєва складова антропогенного впливу на іхтіофауну внутрішніх водойм України. Рибогосподарська наука України. 2008. №. 3. С. 23-29.

8. Лапач С. Н., Чубенок А. В., Бабич П. Н. Статистика в науці і бізнесі. Київ: МОРИОН, 2002. 640 с.
9. Максименко М. Л. Чисельність та склад рибалок-аматорів Каховського водосховища. Рибогосподарська наука України. 2011. №. 4. С. 9-15.
10. Максименко М. Л. Підводна охота як фактор антропогенної дії на стан популяції промислових видів риб внутрішніх водойм. Сучасні проблеми теоретичної та практичної іхтіології: матеріали VI Міжнар. іхтіол. науково-практ. конф. (м. Тернопіль, 9–11 жовтня 2013 р.). Тернопіль: Вектор, 2013. С. 192–194.
11. Максименко М. Л. Структура любительських уловів та їх частка в загальному вилові риби на Каховському водосховищі. Рибогосподарська наука України. 2015. № 3. С. 55–66.
12. Максименко М. Л., Рудик-Леуська Н. Я. Склад уловів підводних мисливців на Каховському водосховищі. Біологічний вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. 2013. № 3. С. 183–193.
13. Максименко М. Л. До питання норми прилову молоді для любительського рибальства. Сучасні проблеми раціонального використання водних. – Сучасні проблеми раціонального використання водних біоресурсів V Міжнародна науково-практична конференція, 8-9 листопада 2023 року, Київ, Україна DOI: <https://doi.org/> С. 107.
14. Максименко М. Л. Любительське рибальство як чинник впливу на іхтіофауну великого водосховища. дисер. к.б.н. 03.00.10 ІГБ НАН. 2024. 233 с.
15. Марценюк Н.О., Панько В.В., Мушит С.О. Аматорське рибальство у водосховищах Вінницької області. Збірник наукових праць ВНАУ. 2011. № 11 (51). С. 78–82.
16. Методи гідроекологічних досліджень поверхневих вод / під ред. В. Д. Романенко К.: Логос, 2006. 408 с.

17. Методика збору і обробки іхтіологічних і гідробіологічних матеріалів з метою визначення лімітів промислового вилучення риб з великих водосховищ і лиманів України. Затв. Наказом Деркомрибгоспу України 15.12.1998 р. № 166. Київ, 1998. 47 с.

18. Мосияш С. С., Никаноров Ю. І. Застосування авиарахунку для вивчення любительського рибальства. Рибне господ. 1978. № 4. С. 30–34.

19. Мосияш С. С., Саппо Г. Б. Оцінка чисельності ляща за результатами любительського лову. Рибне господ. 1986. № 2. С. 33–34.

20. Мухін В. М. Обґрунтування необхідності ефективного державного регулювання любительського рибальства в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1408> (дата звернення: 28.07.2022). DOI: 10.32702/2307-2156-2019.3.101.

21. Мухін В. Рекреаційне рибальство в Україні та його державне регулювання. Наукові перспективи (Naukovì perspektivi). 2020. №. 6 (6).

22. Новицький Р. О. Використання кількісних і якісних результатів риболовних змагань в наукових цілях. Рибне господ. України. 2004. № 1. С. 35–37.

23. Новицький Р. О. Рекреаційне рибальство в Україні: масштаби, обсяги, розвиток. Екологія та природокористування: збірник наукових праць. 2015. Т. 19. С.148–156.

24. Новицький Р. О. , Дворецький А. І. , Христов О. О. Ретроспектива і сучасний розвиток рибного господарства у Придніпровському регіоні. В кн.: Розвиток Придніпровського регіону: агроекологічний аспект: монографія / за заг. ред. проф. А. С. Кобця. Дніпро: Ліра, 2021. С. 80–125.

25. Новицький Р. О., Кобяков Д. О. Про результати використання квадрокоптера для обліку кількісних характеристик любительського рибальства на Дніпровському водосховищі в зимовий період. Сучасні проблеми теоретичної

та практичної іхтіології: Мат-ли XIV Міжнар. іхтіол. науково-практ. конф. (м. Харків, 23–25 вересня 2021 р.). Харків: Факт, 2021. С. 125–129.

26. Новіцький Р. О., Максименко М. Л., Гончаров Г. Л., Кобяков Д. О. Любительське рибальство в Україні: монографія. Дніпро: Ліра, 2022. 200 с.

27. Правила любительського і спортивного рибальства, затверджені наказом Державного комітету рибного господарства України 15.02.99 № 1. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 28.04.1999 р. за № 269/3562. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0269-99>

28. Сабанєєв Л.П. Життя і ловля прісноводних риб. -7 ме видання К.: Урожай. 1994 р. 608 с.

29. Сербов М. Г. Наукове підґрунтя розвитку рекреаційного рибальства у водоймах України. Водні біоресурси та аквакультура. 2017. № 2. С. 49–64.

30. Хуторний С. А. Рекреаційне рибальство в Одеському заливі. В сб.: Екологічні проблеми міст і рекреаційних зон. Одеса: ОЦНТІ, 1999. С. 349–353.

31. Arlinghaus R., Cooke S. J. Global impact of recreational fisheries. *Science*. 2005. Vol. 307 (5715). P. 1561–1563.

32. Arlinghaus R., Cooke S. J. Recreational fisheries: socioeconomic importance, conservation issues and management challenges. *Recreat. Hunt. Conserv. Rural livelihoods Sci. Pract.* 2009. P. 39–58.

33. Arlinghaus R. Catch uncertainty and recreational fishing attraction: Propositions and future research directions. *Fish and Fisheries*. 2024. issue 25. P. 761–780. <https://doi.org/10.1111/faf.12837>

34. ASMFC (Atlantic States Marine Fisheries Commission), Interstate Fishery Management Plan for Atlantic Migratory Group Cobia. Cobia Plan Development Team. 2017. 85 p.

35. Boukal D. S., Jankovský M., Kubečka J., Heino M. Stock-catch analysis of carp recreational fisheries in Czech reservoirs: Insights into fish survival, water body

productivity and impact of extreme events. *Fisheries Research*. 2012. Vol. 119–120. P. 23–32.

36. Burger J., Johnson B. B., Shukla S., Gochfeld M. Perceptions of Recreational Fishing Boat Captains: knowledge and Effects of Fish Consumption Advisories. *Risk Anal.* 2003. Vol. 23 (2). P. 369–378.

37. Carter D. W., Liese C. The economic value of catching and keeping or releasing saltwater sport fish in the Southeast USA. *North American Journal of Fisheries Management*. 2012. Vol. 32 (4). P. 613–625.

38. Cooke S. J., Cowx I. G. Contrasting recreational and commercial fishing: searching for common issues to promote unified conservation of fisheries resources and aquatic environments. *Biological Conservation*. 2006. Vol. 128. P. 93–108.

39. Eschmeyer W. N. (ed.). *Catalog of fishes*. Special Publication, California Academy of Sciences, San Francisco. 3 vols. 1998. 2905 p.

40. Eckhardt Y. Fishing for compliments: Legitimate illegality and institutional signaling in the case of recreational fishing in Germany. *Geoforum*. 2024. T. 155. C. 104082.

41. FAO. Inland recreational fishing. 2018. URL: <http://www.fao.org/inland-fisheries/topic/detail>.

42. Fedler A. J., Ditton R. B. Understanding angler motivations in fisheries management. *Fisheries*. 1994. Vol. 19. P. 6–13.

43. Froese R., Pauly D. (eds.) World Wide Web electronic publication. URL: www.fishbase.org, version (06/2022).

44. *Fishery and aquaculture statistics: FAO yearbook*. Rome: Food and agriculture Organization of the United Nations, 2010. 72 p.

45. Gillig D., Ozuna Jr. T., Griffin W. L. The value of the Gulf of Mexico recreational red snapper fishery. *Mar. Resour. Econ.* 2000. Vol. 15 (2). P. 127–139.

46. Giovos I., Keramidas I., Antoniou C., Deidun et al. Identifying recreational fisheries in the Mediterranean Sea through social media. *Fisheries Management and Ecology*. 2018. Vol. 25 (4). P. 287–295.
47. Goldsmith W. M., Scheld A. M., Graves J. E. Characterizing the preferences and values of U. S. Recreational Atlantic bluefin tuna anglers. *N. Am. J. Fish. Manage.* 2018. Vol. 38 (3). P. 680–697.
48. Khutornoy S. The problems of the commercial and amateurs fishing in the Odessa Bay Black Sea. 7-th EUCC International Conference Coastlines'99: abstracts. P. 43.
49. Kirkley J., Kerstetter D. Saltwater Angling and Its Economic Importance to Virginia. Special Report in Applied Marine Science and Ocean Engineering. 1997. № 339. VSG-97–04. 71 p.
50. Koemle D. et al. How involvement drives decision rules behind stated preferences for recreational-fisheries management. *Journal of Environmental Management*. 2024. T. 349. C. 119604.
51. Lewin W.-C., Weltersbach M. S., Ferter K. et al. Potential Environmental Impacts of Recreational Fishing on Marine Fish Stocks and Ecosystems. *Reviews in Fisheries Science & Aquaculture*. 2019. Vol. 27. Issue 3. P. 287–330.
52. Lyach R., Čech M. Do recreational fisheries metrics vary on differently sized fishing grounds. *Fisheries Management and Ecology*. 2018. Vol. 25 (5). P. 356–365.
53. Nelson J. S., Grande T. C., Wilson M V. H. *Fishes of the world: 5th Edition*. New York–Singapore: J. Wiley&Sons, 2016. 752 p.
54. Parkkila K., Arlinghaus R., Artell J. et al. Methodologies for assessing socio-economic benefits of European inland recreational fisheries. EIFAC Occasional Paper. Ankara, FAO. 2010. Vol. 46. 112 p.
55. Pianka E. R. The structure of lizard communities. *Annual Review of Ecology and Systematics*. USA: Texas, 1973. Vol. 4. P. 53–74.

56. Robertson M. D. et al. Estimating lentic recreational fisheries catch and effort across the United States. *Fisheries Management and Ecology*. 2024. V. 31. №. 1. C. e12650.
57. Sallenave R., Cowley D. E. Science and Effective Policy for Managing Aquatic Resources. *Reviews in Fisheries Science*. 2006. Vol. 14 (1–2). P. 203–210.
58. Vehanen T. et al. Data collection systems and methodologies for the inland fisheries of Europe. *FAO Fisheries and Aquaculture Technical Paper*. Budapest, FAO. 2020. 649 p.
59. Wortley J. Recreational fisheries. Review of inland fisheries and aquaculture in the EIFAC area by subregion and subsector (ed. K. O’Grady). *FAO Fish. Rep.* 509. Suppl. 1. Rome, 1995. P. 60–72.
60. Zar J. H. *Biostatistical Analysis* (5th edn.) NJ: Pearson Prentice-Hall, Upper Saddle River, 2010. 960 p.